

Komentarze

do tekstu: „Hermeneutyka i nauki kognitywne”

Andrzej Kapusta:

Shaun Gallagher w swych badaniach z zakresu nauk kognitywnych inspirowany jest fenomenologią i hermeneutyką. Jego najważniejsza książka *How the Body Shapes the Mind* (2005), podobnie jak większość publikowanych artykułów, koncentruje się na problematyce ucieleśnienia i epistemologii zaangażowanej (poznania usytuowanego). Badacz nawiązuje do tematyki jaźni, szczególnie – rozróżnienia między *self ownership* i *self agency* (a także „ja narracyjnego”), porusza również problem intersubiektywności, poznania innych umysłów. Centralnym tematem jego badań jest problematyka ucieleśnienia i poznania kontekstualnego. Filozoficznym narzędziem jego analiz jest tradycja fenomenologicznego opisu ludzkiego doświadczenia (Husserl, Heidegger, Merleau-Ponty, Dreyfus). Stara się jednak połączyć filozoficzną metodologię z najnowszymi badaniami z zakresu psychologii rozwojowej, neurobiologii, robotyki.

Artykuł *Hermeneutyka i nauki kognitywne* prezentuje szeroko pojęty problem rozumienia ludzkiego zachowania. Punktem wyjścia jest kontynentalna tradycja fenomenologicznego i hermeneutycznego opisu ludzkiego doświadczenia. Gallagher przeciwstawia się jednak odrębności metod poznania ludzkich zachowań wobec naukowej metodologii. Stara się ukazać możliwości wzajemnej współpracy między filozofią hermeneutyczną (czy fenomenologiczną) a kognitywistyką. Autor z jednej strony wykazuje się kompetencją z zakresu metodologii nauk humanistycznych, znajomością badań Dilthey’a, Ricoeura, Gadamera (w swych innych tekstach nawiązuje także do Husserla, Merleau-Ponty’ego), z drugiej strony korzysta z dorobku psychologii rozwojowej i nauk neurokognitywnych.

Gallagher niejako podąża drogą innego amerykańskiego filozofa Huberta Dreyfusa, który swego czasu dokonał krytyki teoretycznych założeń teorii sztucznej inteligencji. Naukowcy, którzy już w latach 60. mieli nadzieję na stworzenie inteligentnych robotów, z dystansem spoglądali na dotychczasowe dokonania filozofów, ich jałowe fotelowe dywagacje. Jednakże, jak pokazał Dreyfus, a dzisiaj to czyni również Gallagher, empiryczne i techniczne modele sztucznej inteligencji również posiadają swoje (często błędne) filozoficzne założenia.

Ważnym elementem tych dyskusji jest spór o pojęcie reprezentacji, o to, czy inteligentne istoty wymagają w swym działaniu i procesie uczenia się niezależnych od kontekstu reprezentacji, wiedzy propozycjonalnej, „wiedzy-że” (w odróżnieniu od „wiedzy-jak”). Gallagher, posiłkując się analizami Heideggera (w interpretacji Dreyfusa) i Merleau-Ponty’ego, postrzega ludzkie działanie jako głęboko zakorzenione w środowisku. Kontekst tła, który umożliwia poszczególne zdolności i wybory, nie dotyczy jedynie reaktywnych działań systemu, nie ogranicza się także do wąsko pojętych celów, dobrze uporządkowanych zadań. Modele komputacyjne odwołujące się do reprezentacji i algorytmów są efektywne jedynie w ściśle określonych, precyzyjnych, przewidywalnych warunkach. Natomiast nasze codzienne doświadczenie charakteryzuje się niejednoznacznością i pragmatycznie uwikłanymi sytuacjami.

Gallagher widzi relację kognitywistyki i hermeneutyki w sposób podobny do tego, w jaki wcześniej czynił to (wraz z Varelą) wobec fenomenologii. Obie perspektywy mogą się nawzajem uzupełniać i wzbogacać w dialektycznym wzajemnym „oświeceniu”. Ilustracją tej współpracy jest problem rozumienia innych osób. Badania neurokognitywne odwołujące się do neuronów lustrzanych mają przyczynić się do wyjaśnienia zjawiska empatii. Krytyczne badanie systemów lustrzanych pokazuje jednak ograniczone możliwości wyjaśnienia przez nie złożonego zjawiska intersubiektywności. Podejście hermeneutyczno-fenomenologiczne dostrzega szereg ograniczeń popularnych w psychologii i teorii umysłu koncepcji *folk psychology* (teorie teorii, teorie symulacji) i zastępuje je teorią interakcji. Samo podejście hermeneutyczne może w oparciu o kognitywne i psychologiczne teorie zyskać nowe, lepsze wglądy w naturę procesu rozumienia.

Bibliografia

Gallagher, S. 2004. Hermeneutics and the Cognitive Sciences. *Journal of Consciousness Studies*, 11, No. 10–11.

Gallagher, S. 2005. *How The Body Shapes the Mind*. Oxford University Press.

Marek Pokropski:

W artykule *Hermeneutics and the Cognitive Sciences* (2004) można odnaleźć główne wątki filozofii nauk kognitywnych Shauna Gallaghera. Są to: krytyka komputacjonistycznej filozofii umysłu i metafory komputerowej, włączenie w obręb kognitywistyki elementów fenomenologii i hermeneutyki, krytyka pojęcia reprezentacji i podkreślenie roli ciała w procesach poznawczych.

Myślą przewodnią zarówno tego artykułu, jak i innych publikacji Shauna Gallaghera jest odejście od kognitywistyki wyjaśniającej poznanie w abstrakcyjnych kategoriach obliczeniowych i przejście w stronę rozumienia poznania w kontekście cielesnej aktywności w świecie. W tym celu Gallagher odwołuje się do fenomenologii, głównie w wersji Husserla i Merleau-Ponty'ego, która to będąc metodycznym studium struktury doświadczenia, dostarcza niezbędnych do tego narzędzi. Gallagher w swojej koncepcji kognitywistyki z powodzeniem łączy podejście fenomenologiczne z najnowszymi wynikami badań empirycznych. Co więcej, według Gallaghera, fenomenologia może w sposób znaczny wzmocnić proces prowadzenia takich badań.

W tym kontekście należy wspomnieć, że Gallagher jest twórcą koncepcji *front-loading phenomenology*⁷², specyficznego mariażu metody fenomenologicznej i nauki eksperymentalnej. W tej koncepcji fenomenolog współpracuje z zespołem badaczy, wspólnie projektując eksperyment. Analiza fenomenologiczna zastosowana na początku procesu badawczego ma pomóc w ustaleniu dystynkcji pojęciowych i w stawianiu hipotez. Jako przykład Gallagher podaje badania prowadzone w oparciu o fenomenologiczne rozróżnienie schematu ciała i obrazu ciała.

Gallagher rozpoczynający swoją filozoficzną drogę od analizy zagadnienia czasu w fenomenologii jest obecnie, obok takich autorów, jak: Andy Clark, Francisco Varela czy Alva Noë, jednym z filarów paradygmatu poznania ucieleśnionego (*embodied cognition*). Jak wiadomo, paradygmat ten zaczął kształtować się na początku lat 90-tych ubiegłego wieku, a obecnie w jego obrębie możemy wyróżnić liczne stanowiska, z których każde podkreśla, choć czasem w różnym stopniu i zakresie, rolę ciała w kształtowaniu procesów poznawczych. Spośród przedstawicieli tego paradygmatu Gallaghera razem z A. Noëm, E. Thompsonem i F. Varelą, z którym zresztą miał okazję współpracować, można zaliczyć do „radykałów”, czyli badaczy, którzy poszli najdalej w interpretacji poznania jako ucieleśnionego. Mówiąc krótko, „radykalne ucieleśnienie”, nazwa czasem zamiennie stosowana z enaktywizmem, to stwierdzenie, że poznanie nie zachodzi „w głowie”, ale jest procesem rozproszonym między mózg – ciało – środowisko. Tym samym, pogląd ten uznaje, że wszystkie procesy poznawcze są w pewnym stopniu ucieleśnione i nieredukowalne do abstrakcyjnego modelu obliczeniowego. Co więcej, „radykałowie” odrzucają w zasadzie znane nam pojęcie reprezentacji jako niejasne

⁷² Zob. np.: S. Gallagher. 2010. Phenomenology and Non-reductionist Cognitive Science. S. Gallagher, D. Schmicking, red. *Handbook of Phenomenology and Cognitive Science*. Springer.

i eksplanacyjnie nieefektywne. Enaktywizm ponadto podkreśla, że poznanie jest zdeteterminowane przez podejmowane aktualnie przez organizm bądź możliwe zadanie.

Za przykład koncepcji wypracowanej w oparciu o ramy pojęciowe radykalnego ucieleśnienia/enaktywizmu może posłużyć poznanie intersubiektywne, zagadnienie, którym Gallagher zajmował się ostatnio. Gallagher odrzuca najbardziej popularne stanowiska w kwestii poznania intersubiektywnego: teorii teorii (*theory theory*) i teorii symulacji (*simulation theory*) i proponuje własne podejście, które można określić mianem teorii interakcji (*interaction theory*)⁷³. Odwołując się do badań empirycznych (np. C. Trevarthena i A. Meltzoffa, jak również badań nad neuronami lustrzanymi), Gallagher stawia tezę, że poznanie intersubiektywne jest procesem na wskroś ucieleśnionym i zachodzącym w dużej części w pre-refleksyjnym obszarze świadomości. Ujmując rzecz w jednym zdaniu, podstawą naszego rozumienia innych są aktualne i możliwe cielesne interakcje. Takie podejście może stanowić punkt wyjścia do zbudowania szerszej teorii intersubiektywności uwzględniającej język oraz kontekst kulturowy i społeczny.

Bibliografia:

Gallagher, S. 2004. Hermeneutics and the Cognitive Sciences. *Journal of Consciousness Studies*, 11, No. 10–11.

Gallagher, S. 2007. Simulation trouble. *Social Neuroscience*, 2 (3–4).

Gallagher, S. 2010. Phenomenology and Non-reductionist Cognitive Science. S. Gallagher, D. Schmicking, red. *Handbook of Phenomenology and Cognitive Science*.

⁷³ Zob. np.: S. Gallagher. 2007. Simulation trouble. *Social Neuroscience*, 2 (3–4): 353–65.